

Sygn. akt V KK 534/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 września 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Rafał Malarski (przewodniczący)

SSN Dariusz Kala

SSN Marek Pietruszyński (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Gajewska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej, Małgorzaty Kozłowskiej
w sprawie **W. W.**

skazanego z art. 158 § 3 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 15 września 2021 r.,

kasacji, wniesionej przez obrońcę

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 10 czerwca 2020 r., sygn. akt II AKa [...]

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w W.

z dnia 21 listopada 2019 r., sygn. akt III K [...],

- I. uchyla zaskarżony wyrok w stosunku do W. W., a na zasadzie art. 435 k.p.k. co do K .P. - w zakresie rozstrzygnięcia zawartego w pkt I b) tego wyroku dotyczącego B. M.,**
- II. oddala jako oczywiście bezzasadną kasację w pozostałym zakresie,**

III. zwalnia skazanego od uiszczenia kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

K. P. został oskarżony o to, że:

1. w dniu 3 kwietnia 2017 r. w W. , w mieszkaniu przy ul. Wiedeńskiej 2/6 dokonał uszkodzenia ciała M. Z. w ten sposób, że uderzył go pięścią w twarz czym spowodował obrażenia ciała w postaci wieloodłamowego złamania kości nosa z przemieszczeniem odłamów, rany tłuczonej łuku brwiowego lewego, obrzęku i podbiegnięcia krwawego w okolicy oczodołu lewego, otarcia i podbiegnięcia krwawego małżowiny usznej prawej, niewielkiego otarcia naskórka okolicy nadgarstka lewego, które to obrażenia naruszyły czynności narządów jego ciała na okres powyżej 7 dni, to jest o przestępstwo z art. 157 § 1 k.k.;
2. w dniu 3 kwietnia 2017 r. w W., w mieszkaniu przy ul. W., działając wspólnie i w porozumieniu z W. W. dokonał pobicia D. M. poprzez wielokrotne zadawanie uderzeń pięścią po twarzy i głowie oraz uderzanie jego głową bezpośrednio o podłogę powodując w ten sposób rozległe obrażenia ciała w postaci krwiaka śródmózgowego z przebicciem do komór mózgu, stanowiące ciężki uszczerbek na zdrowiu pokrzywdzonego i skutkujące jego śmiercią w dniu 9 sierpnia 2017r. to jest o przestępstwo z art. 158 § 1 i 3 k.k.

W. W. został oskarżony o to, że w dniu 3 kwietnia 2017r. w W., w mieszkaniu przy ul. W., działając wspólnie i w porozumieniu z K. P. dokonał pobicia D. M. poprzez wielokrotne zadawanie uderzeń pięścią po twarzy i głowie oraz uderzanie jego głową bezpośrednio o podłogę powodując w ten sposób rozległe obrażenia ciała w postaci krwiaka śródmózgowego z przebicciem do komór mózgu, stanowiące ciężki uszczerbek na zdrowiu pokrzywdzonego i skutkujące jego śmiercią w dniu 9 sierpnia 2017 r., to jest o przestępstwo z art. 158 § 1 i 3 k.k.

Sąd Okręgowy w W., wyrokiem z dnia 21 listopada 2019 r. (III K [...]) uznał oskarżonego K. P. za winnego popełnienia obu zarzucanych mu przestępstw, zakwalifikowanych:

- I. z art. 157 § 1 k.k., za które skazano go na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;

II. z art. 158 § 1 i 3 k.k. za które skazano go na karę 6 lat pozbawienia wolności. Po połączeniu wymierzonych kar jednostkowych pozbawienia wolności oskarżonemu K. P. wymierzono karę łączną 6 lat pozbawienia wolności; na podstawie art. 46 § 2 k.k. zasądzono od niego na rzecz pokrzywdzonego M. Z. kwotę 500 zł a na rzecz W. M. oraz B. M. kwoty po 30.000,00 zł tytułem nawiazki (pkt V części dyspozytywnej wyroku).

Tym samym wyrokiem Sąd uznał oskarżonego W. W. za winnego popełnienia zarzucanego przestępstwa z art. 158 § 1 i 3 k.k. i skazał go na karę 8 lat pozbawienia wolności (pkt VI części dyspozytywnej wyroku); jednocześnie na podstawie art. 46 § 2 k.k. zasądził od tego oskarżonego na rzecz W. M. oraz B. M. kwoty po 30.000,00 zł tytułem nawiazki (pkt VII części dyspozytywnej wyroku).

Ponadto Sąd rozstrzygnął o zaliczeniu na poczet wymierzonych kar okresów rzeczywistego pozbawienia oskarżonych wolności oraz o kosztach postępowania, w tym wydatkach z tytułu obrony udzielonej oskarżonym z urzędu.

Wyrok ten został zaskarżony apelacjami wniesionymi przez obrońców oskarżonych oraz pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego W. M..

Na skutek tych apelacji Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z dnia 10 czerwca 2020 r. (II AKa [...]) zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

- a) opis czynów przypisanych K. P. oraz W. W. dotyczących działania na szkodę D. M. uzupełnił o ustalenie, że oskarżeni zamiarem ewentualnym obejmowali narażenie pokrzywdzonego na bezpośrednie niebezpieczeństwo nastąpienia skutku określonego w art. 156 § 1 k.k., zaś skutek w postaci śmierci pokrzywdzonego mogli przewidzieć;
- b) podwyższył nawiazki orzeczone w pkt V i VII do kwot po 50.000,00 zł. W pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymano w mocy oraz orzeczono o kosztach postępowania.

Wyrok Sądu odwoławczego, w części odnoszącej się do skazanego W. W., zaskarżył kasacją jego obrońca. Skarżący zarzucił rażące naruszenie prawa, które mogło mieć istotny wpływ na treść wyroku, a to:

- 1. art. 433 § 1 k.p.k. oraz art. 434 § 1 pkt. 1, 2 i 3 k.p.k. przez orzeczenie jak w punkcie I. ppkt a zaskarżonego wyroku, co polegało na orzeczeniu na niekorzyść skarżącego pomimo, że pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego W. M. nie podniósł

w środku odwoławczym, że wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 21 listopada 2019 r. wymaga uzupełnienia, zwłaszcza jeżeli uwzględnić opis i kwalifikację prawną zarzucanego czynu oraz treść rozstrzygnięcia zawartą w punkcie VI części dyspozytywnej wyroku Sądu Okręgowego w W. (przy uwzględnieniu części wstępnej tego wyroku), które odbiegają od znamion określonych w art. 158 § 1 i § 3 k.k.;

2. art. 7 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k., art. 167 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k., art. 170 § 1 pkt 1 - 6, § 1a i § 2 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k., art. 193 § 1 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k., art. 201 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k., a także art. 433 § 1 i § 2 k.p.k. oraz art. 440 k.p.k., a nadto art. 452 § 2 pkt 1 i 2 oraz § 3 k.p.k., a ponadto art. 457 § 3 k.p.k. – poprzez:

a) oddalenie na rozprawie apelacyjnej w dniu 10 czerwca 2020 r. (s. 3 protokołu; pkt II) wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu gastroenterologii, a także przez zaniechanie przeprowadzenia takiego dowodu, zwłaszcza jeżeli uwzględnić, że:

– podczas hospitalizacji D. M. (bezpośrednio przed jego śmiercią) doszło do nieprawidłowego położenia gastrostomii, którą należało usunąć, a z otworu w powłokach brzusznych należało ewakuować kilka litrów płynu, odpowiadającego treści jelitowej (k. 658v akt sprawy - s. 58 pisemnej opinii);

– żaden z dotychczas powołanych biegłych nie miał (nie ma) specjalizacji z zakresu gastroenterologii, a jedynie z zakresu medycyny sądowej;

b) zaniechanie przeprowadzenia prawidłowej kontroli instancyjnej wyroku Sądu Okręgowego w W. w świetle zarzutów podniesionych w punktach 1.1. i 2. lit. a i b oraz 11.1. i 2. apelacji skarżącego z dnia 17 stycznia 2020 r. - w zakresie tego, że jak wynika opinii biegłego sądowego z zakresu medycyny sądowej z dnia 26 października 2017 r. lekarza medycyny M. W., przy uwzględnieniu pisma Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w O. z dnia 11 sierpnia 2017 r. do wydania prawidłowej i rzetelnej opinii w niniejszej sprawie koniecznym było i jest skorzystanie z wiedzy innych specjalistów aniżeli specjalistów medycyny sądowej;

c) zaniechanie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych sądowych z zakresu chorób zakaźnych, a także z zakresu anestezjologii - pomimo wskazań do tego, czego dowodem jest wprost opinia biegłego sądowego z zakresu medycyny

sądowej z dnia 26 października 2017 r. lekarza medycyny M. W., a pośrednio treść pisma Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w O. z dnia 11 sierpnia 2017 r.;

d) przyjęcie, że nie ma powodu przeprowadzania dowodu z opinii innych biegłych sądowych (lekarzy) skoro biegli sporządzający opinię mają tytuły naukowe, na co dzień zajmują się zagadnieniami związanymi z odpowiedzialnością karną lub cywilną, a gdyby nie posiadali odpowiedniej wiedzy, to nie podjęliby się jej sporządzenia (s. 16 uzasadnienia zaskarżonego wyroku) — podczas gdy jest to rozumowanie nielogiczne i pozbawiające skarżącego prawa do rzetelnego procesu, przede wszystkim z tego powodu, że pomija i „zamazuje” istniejące i nadal postępujące z oczywistych powodów specjalizacje w obrębie medycy - zwłaszcza jeżeli uwzględnić, że pogładowi Sądu Apelacyjnego w [...] przeczy treść opinii biegłego sądowego z zakresu medycyny sądowej z dnia 26 października 2017r. lekarza medycyny M. W., a także treść pisma Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w O. z dnia 11 sierpnia 2017 r.;

e) błędne przyjęcie, że z treści opinii z dnia 22 czerwca 2018 r. wynika, że zachowanie skarżącego było wystarczającą przyczyną powstania skutku w postaci śmierci D. M.;

f) pominięcie, że biegli sporządzający opinię z dnia 22 czerwca 2018 r. nie mieli specjalizacji z zakresu gastroenterologii, chorób zakaźnych, czy też anestezjologii; 3. art. 7 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k., art. 433 § 1 i § 2 k.p.k. oraz art. 440 k.p.k., a ponadto art. 457 § 3 k.p.k. - przez zaniechanie przeprowadzenia w sposób prawidłowy kontroli instancyjnej wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 21 listopada 2019 r. w świetle zarzutów podniesionych w punktach 1.1. i 2. lit. a i b oraz 11.1. i 2. oraz III apelacji z dnia 17 stycznia 2020 r. - w zakresie:

a) opisu i kwalifikacji prawnej zarzucanego czynu oraz treści rozstrzygnięcia zawartej w punkcie VI. części dyspozytywnej wyroku Sądu Okręgowego w W., które odbiegają od znamion określonych w art. 158 § 1 i § 3 k.k.;

b) orzeczonej w punkcie VII. części dyspozytywnej wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 21 listopada 2019 r. (na podstawie art. 46 § 2 k.k.) nawiązki na rzecz W. M. oraz B. M. - pomimo braku podstaw to wydania tego orzeczenia: 1/ brak wniosku B. M. o orzeczenie zadośćuczynienia (ewentualnie nawiązki), wniosek w tym zakresie złożył jedynie W. M.; 2/ brak jakichkolwiek ustaleń co do tego, że „orzeczenie

obowiązku określonego w art. 46 § 1 k.k. jest znacznie utrudnione” (s. 15/16 uzasadnienia wyroku SO w W.); 3/ brak jakichkolwiek ustaleń co do tego, że „sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu” (s. 15/16 uzasadnienia wyroku SO w W.), zwłaszcza jeżeli uwzględnić, że jak wynika chociażby z zeznań W. M. złożonych na rozprawie w dniu 19 marca 2019 r. D. M. ze względu na swoje warunki i właściwości (np. uprzednia karalność, w tym wieloletni pobyt w więzieniu) był na utrzymaniu rodziców, to jest właśnie W. M. oraz B. M.;

4. art. 46 § 1 i § 2 zd. pierwsze k.k., a także art. 7 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k. oraz art. 434 § 1 pkt 1-3 k.p.k. - przez podwyższenie nawiązek orzeczonych w punktach V i VII wyroku Sądu Okręgowego w W. do kwot po 50 000 zł (z 30 000 zł) zarówno na rzecz W. M. oraz B. M. - pomimo braku podstaw to wydania tego orzeczenia: 1/ apelacja na niekorzyść została wniesiona tylko i wyłącznie przez W. M., który jako jedyny rodzic D. M. miał status oskarżyciela posiłkowego (protokół z dnia 19 marca 2019 r., k. 796, tom V); 2/ brak wniosku B. M. o orzeczenie zadośćuczynienia (ewentualnie nawiazki), wniosek w tym zakresie złożył jedynie W. M.; 3/ brak jakichkolwiek ustaleń co do tego, że „orzeczenie obowiązku określonego w art. 46 § 1 k.k. jest znacznie utrudnione” (s. 21/22 uzasadnienia wyroku SA w W.); 4/ brak jakichkolwiek konkretnych ustaleń co do tego, że „sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu” (s. 21/22 uzasadnienia wyroku SA w [...]), zwłaszcza jeżeli uwzględnić, że:

- sama potencjalna możliwość świadczenia przez D. M. w przyszłości pomocy jego rodzicom, gdyby nie jego zgon, nie daje podstaw do orzeczenia nawiazki;
- jak wynika chociażby z zeznań W. M. złożonych na rozprawie w dniu 19 marca 2019 r. D. M. ze względu na swoje warunki i właściwości (np. uprzednia karalność, w tym wieloletni pobyt w więzieniu) był na utrzymaniu rodziców, to jest właśnie W. M. oraz B. M..

Podnosząc wyżej opisane zarzuty skarżący wnioskował o uchylenie zaskarżonego wyroku co do pkt. I. litera a i b oraz pkt. II. oraz o przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na kasację prokurator wnioskował o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja okazała się uzasadniona w zakresie obejmującym pkt 3 lit. b oraz pkt 4. W pozostałym zakresie nadzwyczajny środek zaskarżenia okazał się bezzasadny w stopniu oczywistym i wobec jego oddalenia na rozprawie kasacyjnej uzasadnienie w tej części nie zostanie sporządzone (arg. z art. 535 § 3 k.p.k.).

Przepis art. 52 § 1 k.p.k. przewiduje, że w razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać – w szczególności – osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu. Prawo to urzeczywistnia się m.in. w uprawnieniu do występowania w sprawie jako strona, w charakterze oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego, czy – jak w sprawie niniejszej – ubocznego. Stosowne oświadczenie w tym zakresie, w trybie art. 54 § 1 k.p.k. złożył w dniu 17 stycznia 2019 r. jednak jedynie ojciec D. M. – W. M.. Natomiast matka pokrzywdzonego – B. M., wobec nieskorzystania z tej możliwości, nigdy nie była stroną toczącego się postępowania sądowego. Okoliczność ta, w sensie formalnym, nie stanowiła przeszkody do orzeczenia nawiazki na rzecz obojga pokrzywdzonych – rodziców zmarłego D. M., albowiem przepis art. 46 § 2 k.k. nie uzależnia takiej możliwości od faktu udziału w postępowaniu sądowym w charakterze strony. Przewiduje natomiast, że nawiazka może być – w razie śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa, orzeczona na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiazki orzeka się na rzecz każdej z nich. Z tak zakreślonego obowiązku Sąd Okręgowy niewątpliwie wywiązał się, prawidłowo ustalając, że osobami najbliższymi dla pokrzywdzonego są jego rodzice, a następnie – przyjmując, że orzeczenie obowiązku określonego w art. 46 § 1 k.k. jest znacznie utrudnione, przyznał W. M. oraz B. M. odpowiednie kwoty pieniężne (po 30.000,00 zł dla każdego z rodziców) tytułem nawiazki (art. 46 § 2 k.k.).

Zgoła inaczej przedstawiało się natomiast uprawnienie do ingerencji w orzeczenie o nawiazce przez Sąd II instancji. Sąd Apelacyjny był bowiem w tym zakresie ograniczony wynikającym z art. 434 k.p.k. zakazem *reformationis in peius* przewidującym że sąd odwoławczy może orzec na niekorzyść oskarżonego jedynie: 1) wtedy, gdy wniesiono na jego niekorzyść środek odwoławczy, oraz

2) w granicach zaskarżenia, chyba że ustawa nakazuje wydanie orzeczenia niezależnie od granic zaskarżenia, oraz

3) w razie stwierdzenia uchybień podniesionych w środku odwoławczym, chyba że środek odwoławczy nie pochodzi od oskarżyciela publicznego lub pełnomocnika i nie podniesiono w nim zarzutów albo ustawa nakazuje wydanie orzeczenia niezależnie od podniesionych zarzutów.

Jakakolwiek zmiana zaskarżonego orzeczenia na niekorzyść oskarżonego, w tym także poprzez podwyższenie sumy orzeczonych nawiązek, uwarunkowana była wcześniejszym wniesieniem środka odwoławczego o takim kierunku i – co wydaje się oczywiste – przez uprawnioną osobę.

Wprawdzie we wniesionej apelacji pełnomocnik W. M. – adw. A. M. O. w ramach zarzutu rażącej niewspółmierności kary, obszernie przedstawiła powody przemawiające za podwyższeniem kwot nawiązek nie tylko na rzecz ojca zmarłego pokrzywdzonego, ale obojga rodziców, tj. także B. M. podnosząc w konkluzji, że „kwoty po 30.000,00 zł na rzecz każdego z rodziców za spowodowanie śmierci ich dziecka należy uznać za nieadekwatnie niskie. Uwzględnić także należało, że zadośćuczynienie, które współkształtuje nawiązkę, ma mieć charakter kompensacyjny, a więc przedstawiać musi ekonomicznie odczuwalną wartość. Orzeczona w I instancji kwota nawiazki nie wypełniania swoich funkcji. Z tego względu wniosek o podwyższenie kwoty nawiazki (lub zadośćuczynienia) do kwoty 350.000,00 zł jest uzasadniony”. Argumentacja powyższa nie mogła wywołać skutku w odniesieniu do B. M., skoro – niezależnie od stosunku pełnomocnictwa – w ogóle nie pozostawała ona stroną toczącego się postępowania sądowego i nie zaskarżyła wyroku Sądu Okręgowego na niekorzyść oskarżonego, co z kolei – z mocy ograniczeń wynikających z art. 434 § 1 pkt 1 i 3 k.p.k. – nie otworzyło Sądowi odwoławczemu drogi do badania zasadności wyżej przywołanego wyводу w odniesieniu do matki pokrzywdzonego.

W konkluzji należało zatem uznać, że Sąd Apelacyjny – podwyższając ponad sumę 30.000,00 zł nawiązkę zasądzoną od oskarżonego W. W. na rzecz B. M. – orzekł poza granicami zaskarżenia zakreślonymi apelacją na niekorzyść wniesioną wyłącznie przez ojca zmarłego D. M. i mogącą – z mocy art. 425 § 3 zd.

pierwsze k.p.k. – dotyczyć wyłącznie jego osoby. Doszło więc do rażącego naruszenia przez Sąd odwoławczy dyspozycji art. 434 § 1 pkt 1 i pkt 3 k.p.k.

Przedmiotowe uchybienie miało istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku doprowadzając do niezasadnego zwiększenia kwoty nawiazki orzeczonej od oskarżonego W. W. na rzecz B. M. ponad sumę ustaloną w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Z tego powodu należało uchylić orzeczenie Sądu odwoławczego we wskazanym zakresie.

Ponieważ w identyczny sposób postąpiono w stosunku do Krzysztofa Petrykowskiego, również podwyższając sumę należnej od niego nawiazki na rzecz B. M. ponad kwotę 30.000,00 zł, należało – na zasadzie art. 435 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. – wyjść poza granice podmiotowe wywiedzionej kasacji i uchylić zaskarżony wyrok, w takim samym zakresie, także w odniesieniu do tego współoskarżonego. Za takim rozstrzygnięciem przemawiały bowiem te same względy, które odnosiły się do W. W., a które omówiono wcześniej.

Należy przy tym zaznaczyć, że rozstrzygnięcie sądu karnego w przedmiocie wysokości nawiazki nie stoi na przeszkodzie dochodzeniu przez pokrzywdzonych niezaspokojonej części roszczenia w drodze postępowania cywilnego (art. 46 § 3 k.k.). Normę tę treściowo dopełnia art. 415 § 2 k.p.k., zgodnie z którym jeżeli orzeczonego obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo nawiazka orzeczona na rzecz pokrzywdzonego nie pokrywają całej szkody lub nie stanowią pełnego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, pokrzywdzony może dochodzić dodatkowych roszczeń w postępowaniu cywilnym.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy orzekł jak w wyroku.